

157
157
Sind 5 mkf.

Th. Pool

Wabadikkude (wopside)
tüsimuse lahendamifest

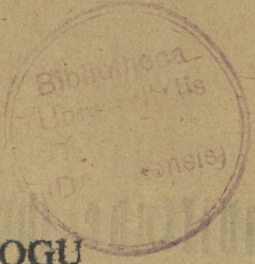

6 165 816 59

Töberakonna Restkomitee
== wäljaanne ==

ARH

1007 43

ARHIIVKOGU

D.-ii. „Waba Maa“ trükk, Tallinnas

i 2844497

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

A - 81186

Wabadikkude (popside) küsimuse lahendamisest.

Th. Pool.

Wabadikkude tekkimine.

Süba seitsmeteistkümnendal aastajal, Rootsi walitsuse ajal, wõime meie Gestic 3 liiki talurahwast leida: talupidajad, wabadikud ehk popsnikud ja maata inimesed (taluja mõisajulased). Need 3 liiki on senini püü-
jitud.

Wabadikkude tekkimine langeb teataval määdul ühte pärisorjuse tekkimisega; selle järele, kui kohalikud elanikud wõõraste sissetungijate poolt olid wallatud, muutus nende olukord alataja raskemaks. Et talupojad mitte oma kohustustest kõrwale ei puikleks, said nemad maa külge seotud.

Käsitäes sellega sündis ka maata rahwa kinnitame maa külge. Nii leiame meie 1632. aasta uuendatud talurahwa seaduses määruse, et jarnaseid wabadikka, ehk Saksa keeles „Löstreiber“, kes ainult palja päewapalga eest teenivad, ei tohi olla; nemad peavad, kas aastajulaseks hakkama ehk maad wõtma.

Selle eesmärk oli, rahva liikumist är-
hoida, talupoegadele julaseid, mõisatele aga
sellele kaudu teoorjust kindlustada.

Siljem rahvaarvu kasvamisega on ka
vabadikkude arv kasvanud: inemad said liisa-
osalt endistest väljatõstetud taluperemees-
test, osalt talupidajate jugulastest, kes talu-
ja mõisamaade servadele asusid, osalt ka ener-
gilistematest maatöölisest, kel tungi oli oma
iseiseisva majapidamise rajamiseks.

Maaseaduse teostamisega ja mõisate tü-
feldamisega on renditalude kõrval ka mõisa-
popside ehk kantnikkude küsimus lahendust
leidnud. Seni puutumata on aga jäänud
nende popside oluford, kes talumaadel on
ajunud.

Popside arv ja oluford talumaadel.

Popside arv talumaadel on võrdlemise
juur. Nende kohta on onal ajal kaunis laial-
dane materjaal põllutööstusministeeriumi poolt
kogutud, mis Eesti Statistika Kuukirjas nr.
1—2, 1922. aastast, avaldatud ja mis head
ülevaadet selle küsimuse kohta pakub.

Nimetatud töös on popsihohtadeks arva-
tud kõik renditud talumaadel asuvad maja-
pidamised, kes 5,0 ja vähem tiinu maad ren-
divad. Sarnane tundemärk popsihohtade wa-
likuks on võetud järgmistel põhjustel: Kas-
tal 1856. said Eesti kubermangus talurahva

Seaduste järele talumaad jagatud fruntidesse, milles ei võinud olla künnimaad alla 3,0 ja üle 4,0 tiinu. Kuid sama seaduse punkt 58 märkus lubab alale jätta neid väikseid kohti, mis olid tekkinud enne 1856. aastat, ehk millel künnimaad vähem kui 3,0 tiinu. Sellele vastavalt heina- ja karjamaad juurde arvates, künnib maa-ala, mis ligikaudu 5,0 tiinu suur on. Allesjäänud kohad ongi vabadikude ehk pöpsikohtade nime all tuntud.

Vabadikukohtade arv talumaadel on eelpoolnimetatud arvustiku järele Põhja-Gestis 2236, Lõuna-Gestis 7324, ehk kogusummas 9560. Kuna kogu maaga majapidamiste arv Põhja-Gestis 44.301 on, Lõuna-Gestis 45.468, tuleb iga saja maaga majapidamise peale Põhja-Gestis 5,0, Lõuna-Gestis 16,1, ehk keskmiselt läbi kogu Gestis 10,6 vabadikukohta.

Nagu neist arvudest näha, on võrdlev arv Lõuna-Gestis ligi 3 korda Põhja-Gesti omast suurem, mis seletataw sellega, et siin ka talud suuremad on.

Vabadikukohtade juurus kõigub väiksest osast tiinust kuni 5 tiinuni ja harva ka enam. 9560 vabadikukoha kogu maa-ala on põllutöoministeriumi statistika andmete järele 8833,7 tiinu ehk keskmiselt 0,9 tiinu vabadikukoha kohta (Põhja-Gestis 0,70, Lõuna-Gestis 0,99 tiinu). Võrreldes talude keskmise juurtega, ulatab vabadikukohtade juures keski-

iehit 1/20 kuni 1/25-ni talu keskmihest juuru-
iehit.

Elanikkude arv popsihohtades ulatab ko-
gusummas 36.254 hingeni, kellest 24.463 üle
16 aasta vanad. Elufutse järele elatavad en-
nast popsihohtade pidajatest 5703 ehk 59,7%
peaasjalikult põllutööst, 208 ehk 2,1% kala-
püügist, 2407 ehk 25,2% äri- ja käsitööst ja
1242 ehk 13,0% muudest ametitest, mis eel-
miste seka ei kuulu. Popsihohtapidajaid, kes
ennast peaasjalikult põllutööst elatavad, lei-
dub kõige rohkem Võuna-Gestis (Wiljandi-
maal kuni 70%), kuna kalapiüük rohkem Põh-
ja-Gestis tähtsat osa mängib (Harjumaal
12%, Wirumaal 8%, Saaremaal 9,1%).

Oma iseloomu poolest jagunewad wabadik-
fude kohad 2-te lahkuminewasse liiki: ühed,
kaugelt juurem oja, on warustatud wabadik-
fude eneste päralt olevate hoonetega, kuna
teine, vähem oja wabadikka, rendihoonetes
elab.

Wabadiku enese eluhoonetega on 6438
kohata (67,3%), kokku 6091 eluhoone ja 6766
kõrwalhoonega; üüritud eluhoonetes elawad
3122 wabadikku (32,7%), 2344 eluhoone ja
2453 kõrwalhoonega.

Põhja-Gestis elab wõrdlemisi rohkem oma
hoonetes (74,1%) kui Võuna-Gestis (65,2%);
kõige vähem üüritud eluruumes elab popse
Saaremaal, nimelt 12,1%.

Mis puutub wabadikutalude renditingi-

mustesse, siis on need mitmejulgused. Selle kohta puuduvad Statist. Kuukirjas andmed, kuid neid leidub jelle eest kaunis rohkesti riigifogule ja põllutööministeeriumile saadetud poppskohtade pidajate märgukirjades. Enne sõda oli poppskoha tiinurent keskmiselt 10 funi 30 rublani, praegu 3 tuhat funi 8 tuhat marka tiinult. Sagedasti tuleb wabadiffudel renti päewadega tasuda, mis üksikutel juhtumistel funi 30—40 päewani tiinu pealt ulatab.

Wabadiffude õiguste kindlustamise vajadus.

Ragu eelpooltoodud arvudest selgub, moodustavad wabadiffude talud rendimaadel arwurikka elanikkude tihhi, kelle oluforraft riik mitte ükskõikjelt mööda ei wõi minna.

Pea puudusena jenišes wabadiffude oluforras esineb kõige pealt nende kindlusetus.

Ragu nägime, on paljudel wabadiffudel omad hooned ehitatud, mis nende käes rendil oleva maalapi külge seotud. See annab wõimaluse maarenti määrämata tõsta. Ei sobi aga wabadif maaomanifuga, siis on teda wõimalik maalt wälja tõsta, mis juurte majandusliste kahjudega seotud. Nii tuleb wabadiful loobuda oma ehitustest ilma tasuta, mis jügugi õiglane ei ole. Sellega suureneb forterikriis; ühtlasi wõiwad aga ka wabadifumaad jöoti jääda, sest sagedasti ajuwad

need talu majapidamised piiridel, mille harimiseks talupidajal enesel vähe huwi on.

Eriti on popside äraajamise tundemärgi viimajal ajal ilmiks tulnud, kus ühiskondlised vahetorrad ühel ehk teisel põhjusel teravaks on muutunud.

Et see kõik ärevust, rahulolematust ja teravusi vahetordades aina tõstab, mis praegusel riigi loomisajajärgul eriti soovimatu, on iseenehest selge.

Popside kaitsjeks on seni rendiõiguste sundsliki pifendusi meie seadusandliste asutuste poolt tarvitatud. Kuid need on ikkagi ainult ajutised abinõud ja sellena ka ette nähtud. Runa rendipifenduse seaduse termin 1. mailks jällegi lõpeb, oleks aeg wabadikkude olufordad juba lõpulisult korraldada. Sarnase abinõuna on tööerakonna rühma poolt wäljatöötamisel seaduseelnõu, mille kawa on esitatud allpool kokkumõtetud põhimõtetes, mida wabadikkude oluforra korraldamise aluseks mõeldakse panna.

Wabaditu- (popfi-) kohtade wäljaostu seaduse põhijooned.

1. Õigustatud isikutest.

1. Sgal wabaditul (popfitalu rentnikul), kel on wäljaspool linna- ja alevipiire maa rendiõiguse alusel põllumajanduslikeks otse- tarbeks ehk kõrwal-tööharuna tarvitada ja seda maa seaduse awaldamisel tegelikult kasutab, kui:

a) tema ise on jelle maa üles harinud (põlluks, aiamaaks teinud ehk kultuurheinaja -harjamaaks muutnud) ehk

b) temal jellel rendimaal hooned on, on õigus tema käes rendil oleva maa-ala wälja osta, kui tema enne rendiaja lõppu selleks soowi awaldab.

2. Wäljaostu õiguse osaliseks ei saa need wabaditud (popfitalude rentnikud), kel juba mujal maa omanduseks ehk põlise tarvitamise alusel olemas on.

2. Wäljaostetaw maa-ala.

3. Wäljaostule kuuluvad wabadifitalu maa- alad neis piirides, nagu nad on wabaditul tarvitada seaduse awaldamisel. Kui wabaditul ei olnud kindlapiirilist kohta, waid on peale

põllu veel heina- ja karjamaa kasutamise õiguse talumaal, tuleb temale põllu kõrval eraldada ka vastav osa põllumajanduslikeks kasutamiseks kõlblikkudes heina- ja karjamaade osades, mis piiravad otsekohe wabadiku maid.

M ä r k u s : On wabadikul maad renditud mitme maaomaniku käest, omandab tema väljaoostu õiguse igaihe käest kuni p. 5 tähendatud määrani.

4. Õige wäikestele wabadikukohtadele, kus kohalised olud seda lubawad, antakse maad ligi kuni 1 hektarini kogusummas.

5. Eraldatavate wabadikukohtade ülemmääraks on $\frac{1}{10}$ rendileandja talu põllumajanduslikult kõlblikust maast, kuid mitte üle 5 hektari kogusummas.

6. Wabadikumaad eraldatakse kindlate piiridega iseisivateks taludeks ja kantakse krepostiraamatutesse erinumbri alla. Uus talu muutub wabadiku omandajeks wastawa märke tegemisega krepostiraamatusse.

7. Wabadikutalu wäljamõõtmisel võib maade piire õiendada. Kui wabadiku käes rendilolewad maad asuwad jarnasel paigal, et nende eraldamine jünnitaks rasket kahju rendileandjale ja raskendaks jelle talu otsustarbekohast kasutamist, on wabadik kohustatud asuma teisele maa-alale, mis wastaks oma wäärtuse järele jeniisele kasutatud maa-alale.

M ä r k u s : Kui wabadif saab maa käesolewas punktis tähendatud juhtumisel uueli kohalt, siis wõtawad maaomanik ja wabadif ühijelt ümberkolimise kuludest oja.

3. Wäljaostu tingimustest.

8. Eraldatava wabadifutalu piire, kui ka hinda, on wõimalik poolte wahel kokkuleppel määrata.

9. Kui maaomanik ja wabadif kokku ei lepi, jünnib ühe poole nõudmisel nii piiride, kui ka hinna ja maksutingimuste määramine kohaliku maafonna maaforralduse nõukogu poolt wastawate seaduste alusel.

10. Wabadifukoha hinnaks p. 9. tähendatud korral arwatakse wabadifukoha tollefordine wäärtus, maha arwatud rentnifu (wabadifu) enese poolt tehtud, ehk wabadifu poolt tema eelkäijalt omandatud maa paranduste ja ehituste wäärtus.

11. Tasumaksimine maaomanikule p. 10. tähendatud juhtumisel jünnib iga-aastaste maksude näol 8% juuruses wäljamaksu summast, millest 5% laenuprotsentideks, muu oja kustutusmaksudeks läheb.

4. Wabadifu maal asuwatest ehitustest.

12. Ehitused ja maaparandused, mis wabadifu poolt tehtud, ehk tema poolt eelkäijalt

omandatud, lähemad tajuta wabadiku omanduseks.

13. Kui wabadiku maa-alal, mida tema õigustatud on lunastama seaduse järele, on seni wabadiku poolt ainuüksi kasutada olnud hooneid, ja need on tarwilikud wabadikule edaspidi maa kasutamisel, võib wabadikule õigus antud jaada ka neid hooneid wälja lunastada.

Ragu eelpool esitatud seaduse põhijoontest näha, on selle kawa järele maa wäljaostu õigus ainult neile wabadikuhaga pidajatele antud, kes wastawad embakumbale järgmistest nõuetest: 1) kes rendimaal ise hooned on ehitanud ehk, 2) kes selle maa üles on harinud.

See nõudmine on tarwilik jellepärast, et wabadikkude seaduse illesanne ei ole mitte rendi wahetordi üldise ära kaotada ehk korraldada, waid just nendele, kes oma tööd ja warandust rendimaasse on matnud, rendikohaga sel teel seotud on, seda kindlustada.

Maa-ala mõiks wastata umbes nendele piiridele, mida rentnik seni kasutab ja mis tema töö ja waewa läbi üles on haritud. See wastab üldijelt nendele soowidele, mida wabadikutalude pidajad oma märgufirjades on esitanud. Üksikutel juhtumistel, kus popjitalu liiga wäike, mõiks temale ligi anda maad; teiselt poolt peab aga ka popjitalu

ülemmäär ära määratud jaama, et mitte rendileandja põllumajandust kõigutada.

Wiimati nimetatud asjaolu arwesse wõttes, tuleks wõimalus anda ka popsitalu piire wäljamõotmisel õiendada; tarbekorral, kui wabadiku talu teise talu jüdames asub ehk muul wiisil peale wäljamõotmist wiimase kasutamist otstarbekohatuks muudaks, isegi teisele kohale asetada. Et jarnane ülewimine aga sel puhul, kui wabadikul rendimaal omad hooned on, maaomaniku nõudmisel mitte liig kergemeelselt ei sünniks, jelleks on punkt 7. märkusega wiimasele kohustus peale pandud üleskolimise kuludest dja wõtta.

Kõige raskem on wäljaostu tingimusi määrata. Kui jün wabatahtlikult kokku ei lepita, tuleb nii talu eraldamist kui ka wäljaostu tingimusi junduslikult kindlaks määrata.

Et mitte uusi ajutusi ligi tuua, tuleb wahemehe kohuseid junduslikel eraldamisel maa-konna maakorralduse nõukogu ehk maakonnavalitsuste peale panna.

Mis puutub taju juurusse, siis on loomulik, et wabadik tema oma kulul tehtud ehituste kui ka maaparanduste eest enam taju ei maksaks, waid ainult selle wõrra jeda teeks, kuiwõrd maa enne rendileandmist wäärt oli. Üksikute maaliikide kohta wõiks jeaduses ka hinna ülemmäärad ära tähendatud olla.

Et riiki mitte asjata koormata, sünniks ta-

jumaksmine maomanikkudele wabadiku poolt
 otjekohe kindla normi järele, mida kokkuleppe
 puudusel erapooletu riiklik ajutus kindlaks
 määraks.

Maad wälja ostes omandaks wabadik maa
 kohta omaniku õigused. Kui soowitakse tea-
 tud erimäärusi maksma panna, siis wõitfid
 ainult need olla, mida riiklikust maatagawa-
 rast wäljaantud maade kohta omandusõiguse
 aluselgi maksmaks tunnistatakse.

Wabadikukohtade wäljaostu seaduse põhi-
 jooni esitades, oleks soowitaw, et need ük-
 asjalise arwustuse alla wõetaks. Eriti oleks
 aga soowitaw, et just need, keda see seadus
 kõige rohkem puudutama saab, oma arwa-
 miji ja näpunäiteid tema kohta awaldaks.

